

Resultaten van tellingen van oeverzwaluwkolonies in 2019 tussen Vecht en Eem

Dick A. Jonkers

Dit jaar is het drie decennia geleden dat begonnen is met het jaarlijks inventariseren van de vestigingen van oeverzwaluwkolonies in het onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. De soort broedt in ons gebied al minstens sinds 1905. In het tijdschrift *De Levende Natuur* (DLN 10: 97-98) wordt beschreven dat er in dat jaar een kolonie aanwezig was in de Hilversumse Meent, die toen nog onbebouwd was.

Onderhoud

De oude nestgangen in de kolonies zijn in februari en maart gereinigd met behulp van een grondboor. Daarna zijn de gaten gevuld met nieuwe aarde en is de wand glad afgestroken. Vrijwilligers van de Vogelwerkgroep, Nardinclant Landschapsbeheer en van het Goois Natuurreservaat boden daarbij hulp. Bij het Raboes is de wand, net als in andere jaren, machinaal afgeschraapt.

Voorjaarstrek

Op 28 februari werd in een uiterwaard aan de Lek bij Everdingen door een betrouwbare waarnemer al een oeverzwaluw gesignaleerd. 'Eén zwaluw maakt nog geen zomer' luidt een gezegde. Er zijn geen aanwijzingen dat er zich in de winterkwartieren en onderweg tijdens de terugkeer naar hun broedgebieden

Locatie en gemeente	Aantal nesten in 2019 (2018)	wand
CITO Horstermeer (Ned. den Berg)	167 (141)	grondstort
Oostdijk (Naarden)	13 (75)	kunstwand
Kiefkampen (Naarden)	0 (86)	zandwand
Golfbaan Naarderbos	3 (0)	zandwand
Zanderij Crailo (Hilversum)	33 (60)	kunstwand
RWZI en Wolfskamer (Huizen)	91 (44)	kunstwand
Groeve Oostermeent (Blaricum)	48 (77)	zandwand
Stichtseweg (Blaricum)	0 (4)	kleiwand
Raboes (Eemnes)	120 (0)	
Totaal	475 (487)	

Figuur 1. Oeverzwaluwkolonies tussen Vecht en Eem in 2019

ernstige incidenten hebben voorgedaan.

Weersituatie in de het broedgebied

In de periode waarin de oeverzwaluwen aanwezig waren was het in april zeer zonnig en vrij droog. De maand mei was koel en vrij zonnig en juni kenmerkte zich

in door extreme warmte. Het was nat en zeer zonnig. Juni was de warmste maand sinds 1901. Juli begon met een koude eerste helft, de rest van de maand was het extreem warm. Eind augustus deed zich weer een hittegolf voor, de tweede van deze zomer. Op de bezetting van de kolonies heeft dit geen invloed gehad.

Linker jong met teek (*Pholeoixodes lividis*), rechter met voer (libel)

Ruud den Hartog

Kolonies en broedresultaat

Door werkzaamheden ging al vroeg in het seizoen bij nieuwbouwwoningen in Nederhorst den Berg een kleine kolonie in aanbouw verloren. Dat was ook westelijk van Muiden het geval.

Er waren zeven kolonies die broedsucces hadden. In totaal waren daarin 475 nestgangen bewoond tegen 487 in 2018. Een kleine achteruitgang, niet vergelijkbaar met die van 2017, toen de stand afnam met 71 paren. Ondanks dit kleine verlies steeg het aantal broedparen in vier kolonies.

Vier jongen in opening, enkele met teken

Ruud den Hartog

kwamen. In 2020 zal extra beheer worden uitgevoerd om deze wand wat aantrekkelijker te maken.

Groeve Oostermeent (Blaricum)

In de groeve werd alleen in de meest westelijke wand genesteld. In het iets oostelijk daarvan liggende wandje werd wel gegraven op vier plekken, maar na enkele decimeters gaven de oeverwaluwen hier hun pogingen op.

Raboes (Eemnes)

Aan het ontbreken van slijtagesporen bij nestgangen die in april nog bewoond waren, was in juni te zien dat die niet meer waren bewoond. Er waren in een ander deel van de wand wel nestgangen gegraven, waardoor plaatselijk een hogere dichtheid optrad. Het bikkelhard worden van de wand door uitdroging was verantwoordelijk voor de verplaatsing naar de nieuwe plekken. Minimaal 120 paren zagen, ondanks de droogte, kans om in het Raboes met succes een nestgang te graven die geschikt was om er jongen in groot te brengen.

Wanden zonder bewoning

Kiefkampen (Naarden)

Helaas was de zandwand bij de Kiefkampen dit jaar onbewoond. De laatste jaren is die wand redelijk bezet geweest. Vroeg in het voorjaar is de wand nog met hulp van het Dineke Sluifers Vogelfonds in orde gemaakt. Wel werden er in april kleine groepjes bij de wand gezien. De oorzaak voor hun absentie is onbekend.

Hilversumse Bovenmeent (Hilversum)

De wand lag er in het voorjaar goed bij en er waren dertig nestgangen gegraven. Toch kwamen de oevertjes hier niet tot broeden. Ditmaal niet alleen door

*Kolonie De Kiefkampen Naarden met schuilhut
Ruud den Hartog*

Vangplek	nesten	Aantallen		
		gevangen	nieuw geringd	terugvangst
CITO Horstermeer (Ned. den Berg)	167	220	167	53
Oostdijk (Naarden)	13	1	0	1
RWZI bij Wolfskamer (Huizen)	91	147	113	34
Groeve Oostermeent (Blaricum)	48	102	92	10
Zanderij Crailo (Hilversum)	33	22	17	5
Raboes (Eemnes)	120	179	172	7
Totaal	472	671	561	110

Figuur 2. Oeverwaluwkolonies in de regio en aantal geringde exemplaren

CITO Horstermeer (Nederhorst den Berg)

Het is elke keer weer een verrassing wat deze locatie gaat opleveren vanwege de werkzaamheden op het terrein. De eigenaar van het bedrijf, waar ook grondoverslag plaatsvindt, ontziet de oeverwaluwen op de plek waar ze broeden en probeert zoveel mogelijk overlast voor hen te voorkomen. Het uiteindelijke resultaat kwam uit op 167 nesten, iets meer dan in 2018. In 2017 waren dat er maar liefst 280!

Oostdijk (Naarden)

De kolonie had een zeer matig resultaat met slechts dertien broedparen. Dat is bijna een zesde van het aantal van vorig jaar. Bij een tussentijdse controle bleek dat de begroeiing van het voorterrein van deze locatie toch alweer te snel was opgeschoten hetgeen de

aanvliegmogelijkheden belemmerde. In komende jaren zal op deze plek begin mei het gewas worden verwijderd.

Zanderij Crailo (Hilversum)

De kunstwand had net als in het vorige jaar door sterke uitdroging van het zand last van voortijdige instortingen, waardoor een neergaande lijn is ontstaan van 82 nesten met broedsucces in 2017, en 60 in 2017 naar 33 in dit jaar.

RWZI (Huizen)

Hier werd het aantal broedparen iets meer dan verdubbeld en kwam uit op 91, waardoor dit ongeveer op het niveau kwam van 2017, toen zich 82 paren vestigden.

Golfbaan Naarderbos (Naarden)

Klein maar fijn. Dat kan gezegd worden van deze wand met bescheiden afmetingen, waar drie paren tot broeden

Figuur 3. Aantal terugvangsten in de Groeve Oostermeent van al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Groeve Oostermeent		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie					2	4
Cito Horstermeer (N. den Berg)				1		
Oostdijk (Naarden)					2	
Heembeton (Lelystad)				1		

Figuur 4. Aantal terugvangsten bij de Oostdijk van al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Oostdijk Naarden		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie					1	

Figuur 5. Aantal terugvangsten bij Cito Horstermeer van al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Cito Horstermeer (N. den Berg)		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie		1	1	2	21	14
Groeve Oostermeent (Blaricum)					2	
Utrecht					1	
Heembeton (Lelystad)						1
Kiefkampen (Naarden)		1				
RWZI (Huizen)				1		
Zanderij Crailo (Hilversum)						1
Haarrijnse Plas (Utrecht)			1	4	1	
Almere					1	

Figuur 6. Aantal terugvangsten bij de RWZI (Huizen) van al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
RWZI Huizen		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie				1	3	6
Groeve Oostermeent (Blaricum)				2		3
Raboes (Eemnes)			1			
Oostdijk (Naarden)					3	
Ooievaarsplas (Lelystad)					2	
Kiefkampen (Naarden)			1	1		
Rohel Skarsterlân (Friesland)					2	
Haarrijnse Plas (Utrecht)						1
Almere			1	1	3	
Cito Horstermeer (N. den Berg)	2014-1			1	1	

Figuur 7. Aantal terugvangsten van in de Zanderij Crailo (Hilversum) al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Zanderij Crailo		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie			1		1	
Cito Horstermeer			1			
RWZI Huizen					1	
Haarrijnse Plas			1	1		

Figuur 8. Aantal terugvangsten van in het Raboes (Eemnes) al eerder geringde oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Raboes (Eemnes)		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie				1		
Groeve Oostermeent					2	1
Cito Horstermeer				1		
Oostdijk					1	
Kiefkampen (Naarden)					1	

overwoekering met opgeschoten kruiden, zoals in vorige jaren, maar ook door de activiteiten van een vos, die roet in het eten gooide.

RWZI (Hilversum)

In het derde jaar na de aanleg heeft er nog steeds geen bewoning plaatsgevonden van deze wand en ook nu weer waren er geen meldingen van oeverzwaluwen die zich ophielden in de omgeving van de wand.

Ringonderzoek

Ongemerkt is er een jubileum aan ons voorbijgegaan. Vorig jaar was het 50 jaar geleden dat begonnen werd met ringonderzoek bij oeverzwaluwen in het werkgebied van de Vogelwerkgroep. Een publicatie van de onderzoekresultaten in deze halve eeuw zou overwogen kunnen worden.

Vangsten

In totaal zijn 671 oeverzwaluwen gevangen; iets meer dan 80% was nog niet geringd (figuur 1). Net als in voorgaande jaren zaten daar oeverzwaluwen tussen die al eerder elders of in dezelfde kolonie waren voorzien van een ring. Trouw aan de kolonie is soms vastgesteld bij exemplaren die zich na hun overwintering vestigden in de geboortekolonie. Ook kwam voor dat in 2019 -dus dit jaar- een in een andere kolonie geringd exemplaar terug werd gevangen.

Parasietenonderzoek

Alle gevangen oeverzwaluwen zijn onderzocht op de aanwezigheid van parasieten. Die zijn mondjasmaat aangetroffen. Het betrof teken en veerluizen. De teken bevonden zich meestal rond de ogen, de veerluizen tussen de vleugelveren. Voor zover mogelijk zijn deze parasieten altijd verwijderd. De teken overwinteren in de oude nesten van oeverzwaluwen en worden bij het uitboren van de oude gebruikte nesten gelijk verwijderd. Een lage predatiedruk kan hierdoor worden bewerkstelligd. In Finland is vastgesteld dat 30% van de nestjongen in een kolonie besmet kunnen zijn door teken. Meer informatie over teken en oeverzwaluwen is onder andere te vinden in een artikel van Carla van Lingen (2011).

Varia

- ▷ Op 21 maart werd door Frank Sikking een rugstreeppad aangetroffen in een nestgang van de kolonie in de Groeve Oostermeent.
- ▷ In een andere gang vond hij op dezelfde datum een rupsje, dat afkomstig leek te zijn van een nachtvlinder. Door mij is voor determinatie de hulp ingeroepen van het Natuurhistorisch Museum Naturalis in Leiden. De specialisten daar kwamen tot de conclusie dat het inderdaad de rups van een nachtvlinder was, de splinterstreep (*Naenia typica*). Het is een niet zo gewone soort, die verspreid voorkomt over het hele land. De rups foerageert 's nachts en verbergt zich overdag. Dat deed hij hier dus in het donker van een nestgang.
- ▷ Een bijzonder geval was de bezetting op 8 april 2019 van een nestgang van een oeverwaluw door een winterkoning in de omgeving van Doesburg (mededeling Aloys Sanders, VWG Stad en Ambt Doesborgh).
- ▷ Rob Moolenbeek maakte melding van

het feit, dat in het Westelijk Havengebied van Amsterdam door stadsecoloog Martin Melchers werd geconstateerd, dat een oeverwaluwenkolonie (ca. 100 nesten) volledig gepredeerd werd door een hermelijn.

Toestemming en hulp

Een coördinator is afhankelijk van terreineigenaren, die toestemming geven om het onderzoek in een gebied uit te mogen voeren. Cito, Natuurmonumenten, Goois Natuurreservaat, Rijkswaterstaat, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Gerard Rigter gaven toestemming hun terrein te betreden.

Net als in voorgaande jaren boden vrijwilligers op allerlei manieren hulp. Dat zijn: Joop Croonen, Harry de Klein, Rob Moolenbeek, Mieke Pieren-Olijhoek, Engbert van Oort, Gerda en Wim Schaapherder, Gerard Rigter en Jan Siewertsen.

Ook een vrijwilligersgroep van het Goois Natuurreservaat o.l.v. Frank Sikking en de Werkgroep Landschapsbeheer

Nardinclant o.l.v. Jan Loggen leverden een bijdrage. Met zijn allen maakten zij het onderzoek tot een succes. Aan allen hartelijk dank!

Bronnen

- Alves, M.A. & D.M. Bryant, 1998. Brood parasitism in the sand martin, *Riparia riparia*: evidence for two parasitic strategies in a colonial passerine. *Animal Behaviour* 56(6): 1323-1331.
- Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim, 1985. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 10(1): 352. Aula Verlag, Wiesbaden.
- Borgstede, F. & H. Cremers, 2013. Parasieten van de Huiswaluw. *Het Vogeljaar* 61(4-5): 203-207.
- Jonkers, D.A. & E. van Oort, 2019. Het broedseizoen van oeverwaluwen tussen Vecht en Eem in 2018. *De Korhaan* 53(1): 33-36.
- Van Lingen, C., 2011. Teken houden ook van vogels. *De Korhaan* 45(1): 14-15.

De leiding van het ringonderzoek in 2019 bij de oeverwaluwen in de kolonies was in handen van Engbert van Oort, van wie ook de getoonde gegevens in dit artikel afkomstig zijn

Wat was er interessant in de vogelbladen?

Samengevat door Paul Keuning

Domphoorn jrg. 53(3) juni 2019

Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden'. Het blad staat bol van de activiteiten, maar het echte vogelnieuws is beperkt tot een verslag hoe het de ooievaars verging in 2019. De ooievaarsopvang van Herwijnen bestaat dit jaar 40 jaar. Al tien jaar geleden is de doelstelling van fokstation veranderd in opvang voor hulpbehoevende ooievaars. Niet alle ooievaars zijn lief en aardig voor hun jongen en de ouders op het

gemeentehuis van Vianen hadden hun jongen zo toegetakeld dat ze niet meer te redden waren. Engbert van Oort van STORK ringde de drie jongen, die opgroeiden in het nest bij de Schaapskooi.

Dutch Birding jrg. 41(4) 2019

Tijdschrift over palearctische vogels. R.L. Flood & R v.d. Vliet 'Verschillen tussen en identificatie van de kleine pijlstormvogel en de ondersoort de Kaapverdische kleine stormvogel'. Deze ondersoort komt trouwens ook voor rond de Canarische

eilanden en is te herkennen aan meer contrast in de onderste staartveren en in de vleugels. Een groep van negen ornithologen o.l.v. Jens Hering heeft zich gestort op 'De broedpopulatie van de Afrikaanse bonte kwikstaart rond het Nassermeer in Egypte'. P. Stronach et al. deden 'Een eerste waarneming van de blauwe bisschop op Corvo, Azoren'. Frank Majoor volgde de in Nederland geringde nijlganzen, o.a. in het Vondelpark en een terugmelding uit Groot-Brittannië. Eveneens legde hij de broedgegevens van